

**Examensarbete i fördjupningsämnet
Barndom och lärande**
15 högskolepoäng, grundnivå

“De tillhör inte kategorin top notch”

En studie om hur förskolans ledning arbetar med utagerande barn

“They don't belong to the category top notch”

*A study about how the preschools management work with children who
act out*

Ella Tingestedt

Innehåll

Abstract	4
1. Inledning	6
2. Syfte och frågeställningar	8
2.1 Syfte.....	8
2.2 Frågeställningar.....	8
3. Tidigare forskning	9
3.1 Utagerande beteende.....	9
3.2 Förhållningssätt.....	10
3.3 Specialpedagogik.....	12
4. Teoretiska begrepp	13
4.1 Affektteori (Tomkins).....	13
4.2 KASAM (Antonovsky).....	14
5. Metod	16
5.1 Metodval.....	16
5.2 Urval.....	16
5.2.1 Avgränsning.....	18
5.3 Genomförande.....	18
5.4 Etiska övervägande.....	18
5.5 Tillförlitlighet.....	19
5.6 Analysmetod.....	20
6. Resultat	21
6.1 Utagerande beteende.....	21
6.2 Befintliga resurser.....	22
6.3 Förhållningssätt.....	23
6.4 Rektorns arbete.....	23
6.5 Specialpedagog.....	24
6.6 Rektorns önskemål.....	25
7. Analys	27
7.1 Utagerande beteende.....	27
7.2 Befintliga resurser.....	28
7.3 Förhållningssätt.....	30
7.4 Rektorns arbete.....	31
7.5 Specialpedagog.....	32
7.6 Rektorns önskemål.....	34

7.7 Sammanfattning.....	35
8. Diskussion och slutsats.....	37
8.1 Slutdiskussion.....	37
8.2 Metoddiskussion.....	38
8.3 Vidare forskning.....	39
Källförteckning.....	40

Abstract

Syftet med studien är att undersöka förskolans arbete med att stödja utagerande barn utifrån rektors perspektiv. Ofta fokuserar forskning på att analysera barns beteende och se över förhållningssätt. Jag vill istället se över hur rektorer arbetar och vilka resurser man kan erbjuda utagerande barn. För att genomföra undersökningen så intervjuades tio rektorer inom kommunen och en specialpedagog. Den teoretiska grunden består av begreppet KASAM och Tomkins affektteori. Dessa erbjuder en djupare förståelse för vår affektpåverkan i arbete med barn, samt hur människor förstår, hanterar och engagerar i olika situationer. I studien framkom det att rektorn är den som är längst ifrån i arbetet med utagerande barn, men det är de som har det yttersta ansvaret. Befintliga resurser för utagerande barn är främst den befintliga personalen i förskolan och en diagnos påverkar inte resurstillgångar.

Nyckelord: Utagerande, bemötande, resurser, förhållningssätt, affekt, rektor, specialpedagog, ansvar, stöd

Stort tack!

Till min handledare Despina Tzimoula som har gett mig vägledning och ett självförtroende att lyckas i arbetet.

Till min familj och vänner som har stöttat mig och funnits där för tårar och glädje över detta arbete.

Till alla intervjupersoner som tackade ja och gjorde denna studie möjlig.

1. Inledning

Vad menas egentligen med ett utagerande beteende och varför är det ett problem? Barn är olika med olika personligheter. Ibland möter vi barn som utmärker sig på olika sätt och bryter mot de normer som är uppsatta i den sociala kontexten som barnet är delaktig i (Socialstyrelsen 2010). Barn som vill märkas, tar plats i barngruppen och kräver uppmärksamhet, men vid bristande affekt agerar de på olika sätt som tvingar vuxna att reagera på barnets beteende. En del barn är beredda att svara och reagera med ilska, frustration eller trots. Deras behov av hjälp, tröst, stöd och att uppmärksammas är stort men maskeras av att de sällan söker tröst och hjälp. "Ger inte vuxenvärlden dem beröm och uppmuntran kan de åtminstone få de vuxnas uppmärksamhet genom tillsägelser och klander" (Olsson & Olsson, 2021 s.16).

I denna studie intervjuas rektorer och en specialpedagog för att se över hur vi förstår, bemöter och ger utagerande barn den förutsättningen de behöver för att utvecklas. Förskolans ledning bär ett huvudansvar för verksamheten, vilket gör att rektorns arbete blir väsentligt att undersöka. Vad finns det för resurser idag för att bemöta utagerande barn och finns det några riktlinjer i arbetet? I denna studie frågas rektorer vad de anser saknas och vill ha mer av för att kunna stödja pedagoger i arbetet med utagerande barn. Behöver barn med utmanande beteende verkligen vara en utmaning? Som blivande förskollärare är det intressant att få veta hur man ska bemöta dessa barn, vilka resurser som går att erbjuda och hur arbetet ser ut på en förskolas ledningsnivå.

Olsson och Olsson (2021) skriver att en individualisering av uppstående problem och ett överförande av ansvar på barnen kan vara riskabelt. Det är många situationer i förskola och skola som anses vara problemskapande och som egentligen har den omgivande miljön som grund. Vardagliga situationer i förskolan innebär utmaningar för många vilket kräver både kunskap och förståelse för hur man till exempel kan anpassa rutiner, olika situationer och miljö efter barnets eller barnens behov.

Det finns många benämningar för det beteende där barn upplevs som störande och förstörande för sig själva eller för andra. Normbrytande beteende, explosivt beteende, externaliserade beteendeproblem, utagerande beteende, utmanande beteende är några benämningar som framkommer. Dessa benämningar visar att det ofta omfattar barn som har

svårigheter när det kommer till sociala relationer och reglering av känslor (Socialstyrelsen 2010). I min studie kommer jag att använda benämningen utagerande respektive utåtagerande.

2. Syfte och frågeställningar

Utagerande beteenden hos barn är vanliga i förskolemiljöer och utgör en utmaning. Tidigare forskning syftar till att ge förståelse för olika barns individuella behov, lärarstrategier för hantering och anpassning av stöd, samt att säkerställa att alla barn får tillgång till lek, lärande och omsorg utifrån deras unika behov.

Med bakgrund till att tidigare forskning fokuserat på förskollärare och specialpedagogers hantering av utagerande barn, och att resurshantering och personalkompetens spelar en central roll i förskollärares arbete, finns det en relevans i att undersöka det ur rektors perspektiv eftersom de bär ett huvudansvar för verksamheten.

2.1 Syfte

Syftet med studien är att undersöka förskolans arbete med att stödja utagerande barn utifrån rektors perspektiv.

2.2 Frågeställningar

Följande frågeställningar som formulerats fokuserar på olika aspekter av bemötandet och stödet till utagerande barn i förskolans miljö. Genom att utforska dessa frågor kan vi förbättra förståelsen av hur förskolor kan stödja utagerande barn.

1. Vilka förhållningssätt finns och används vid bemötandet av utagerande barn?
2. Om barnet inte har en diagnos, vad finns det då för resurser?
3. Vad har ledningen för ansvar när det kommer till arbetet med utagerande barn?
4. Vilket ytterligare stöd hade rektorer behövt i arbetet?

3. Tidigare forskning

I detta kapitel kommer begrepp och forskning som har betydelse för studien att presenteras. Vad som utgör ett utagerande beteende definieras och tidigare forskning kring förhållningssätt tas upp. För att kunna analysera rektorns ansvar i arbetet med utagerande barn behöver vi skaffa oss en förståelse för vad begreppet innebär.

3.1 Utagerande beteende

Barn i ung ålder kan ibland visa på beteende som oroar vuxna. "Behaviour problems" är inget precist koncept utan definieras utifrån de verktyg som mäter konceptet (Anselmi et al. 2004). Enligt psykologen Achenbach finner vi beteendeproblem både i former av internalisering och externalisering. Det utagerande beteendet refereras då till aggressivt beteende, olydnad, låg impuls kontroll, hyperaktivitet, uppvisar ilska etc (Ibid). I kontrast till externaliserat beteendeproblem finner vi internaliserat beteendeproblem där känslor och uttryck riktar sig mer invändigt. Istället för aggression och regelbrytande beteende omfattar internaliserat beteende ångest, depression och psykosomatiska problem. Utagerande beteende förekommer ofta hos pojkar medan beteendeproblem i form av internalisering är vanligare hos flickor, enligt en studie (Bask 2014).

Rosenfield, Lennon och Raskin White (2005) skriver att båda former av beteendeproblem kan kopplas till "self-salience". Begreppet hänvisar till vikten av det individuella kontra det kollektiva i våra sociala relationer, alltså hur vi framhäver oss själva. Individer som är mer benägna att uppvisa beteende som skadar en själv är de individer som underskattar sig själva i förhållande till andra. Individer som å andra sidan överskattar sig själva i förhållande till andra är de som tenderar att agera på ett skadegörligt sätt för andra. Här faller det utagerande beteendet in. Vidare illustrerar författarna detta med könen. De olika skillnaderna mellan flickor med internaliserat beteendeproblem (IBP) och pojkar med externaliserat beteendeproblem (EBP) kan vara på grund av att könen befinner sig på olika ändar av "self-salience".

Det är inte sällan som ett aggressivt beteende hos barn är ett utmanande beteende, skriver Forkby och Axberg (2015). Ofta behandlar man aggression som enbart en komponent av handlingar. Aggression omfattar dock en mängd olika aspekter. Reaktiv och proaktiv är till exempel två indelningar i beteendet som är aggression. I en proaktiv aggression vill man

uppnå saker i form av att på olika sätt ta kontroll över sin omgivning för att nå ett visst mål. Ett exempel är barn som via hot eller våld mot andra barn försöker få tag på önskade föremål. Detta beteende kan förstås som inlärt utifrån att det på ett eller annat sätt är en fungerande metod för barnets intentioner. I en reaktiv aggression används mer en försvarsmetod mot omgivningens provokationer, upplevda hot eller frustrationer. Vidare skriver Forkby och Axberg att “förmågan att sätta ord på tankar och känslor kan ha en mildrande effekt på benägenhet att använda våld” (2015, s. 19).

Henricsson (2006) beskriver utagerande beteenden som konfrontativa. Beteendet omfattar utbrott av ilska, impulsivt beteende, fysiska aspekter där barnet slår och sparkar, destruktivt beteende, barnet bråkar och trotsar etc. I avhandlingen uppges att cirka 15% eller mer av barnen i skolan visar på problematiska beteenden, där ingår till exempel utagerande beteenden. Dessa beteenden kan påverka lärares förmåga att ge stöd, där en del har olika strategier och en framgångsrik hantering varierar. Strategier för lärare är därför en viktig del i lärarrollen för att kunna bemöta dessa barn.

3.2 Förhållningssätt

En rad åtgärder för att minska användandet av olika former av tvång har diskuterats inom psykiatri för barn och ungdom. Även om åtgärderna främst berör psykiatri kan det ha relevans för alla situationer där barns beteende blir så pass utmanande. Åtgärderna som beskrivs är bland annat tydliga riktlinjer och tydligt ledarskap kring förhållningssätt. Aktuella händelser ska gås igenom i förebyggande syfte för att undvika liknande situationer, samt insamlas uppgifter av både situationernas frekvens och omfattning. Detta för att tydligare få en bild av problemet men även för att kunna jämföra med andra enheter kring hur svåra situationer hanteras. Förändringar i både förhållningssätt och metod var också framgångsrika åtgärder där fokus låg på kognitiva-beteendeterapeutiska metoder. Andra åtgärder är att involvera familjen och andra nätverk, öka personaltätheten och handledning samt utbildning av personal (Forkby & Axberg 2015).

I en action research skriver Schoen och Nolen (2004) att i samverkan med läraren tog de medvetna steg för att aktivt minska de beteenden som hämmar lärandet och istället öka delaktighet i aktiviteter. I arbetet identifierar de problemen med hjälp av observationer och intervjuer med barnets omgivande personer såsom socialarbetare och lärare. Intervjuerna gav

en djupare insikt om barnets beteende och genom observationerna kunde man se tydliga mönster i det utagerande beteendet. All form av bestraffning var att starkt avråda. Istället uppmuntrades det till strategier som självreglerar. Barnets olika intresseområden visade på olika potentiella och positiva förstärkare som läraren kunde använda sig av. I studiens nästa steg vidtar de åtgärderna.

Utifrån de systematiska observationerna såg man barnets preferenser och intressen. Dessa implementerades sedan i dagliga aktiviteter. En femstegs strategi baserat på kognitivt lärande skrivs ner i studien och inkluderar följande punkter: erkännande av problemet, definiering av problemet, generering av möjliga lösningar, utvärdering av lösningar och en åtgärdsplan. Hela barngruppen bidrog ömsesidigt till en förstärkt gemenskap genom att tillsammans gå igenom regler i klassrummet. Stresshantering med olika tekniker och djup andning gavs ut som undervisning. Utöver detta fokuserade lärarna på självreglerande strategier. Strategierna omfattar frågor som flyttar fokus och ger utrymme för självreflektion. I studiens sista steg reflekterar de över handlingarna (Ibid).

Att hantera ett beteende är komplext och kräver både klarhet och reflektion. Ett flertal strategier från olika teorier kan användas för att ge effekt. I studien användes kombinerade resurser och tankesätt från socialt lärande, humanistisk-, kognitiv- och beteendeteori. Teorierna gav tillvägagångssätt som hjälpte att minska på utagerande beteende. Vid hantering av ett beteende är det viktigt att ge tydlighet i förväntningarna, det kan vara till exempel i form av tydligt satta regler. Arbetet kräver också att anpassas till individen, med till exempel implementering av barnets egna preferenser och intressen. Studien påpekar slutligen att man kan stärka barnet genom att erbjuda en positiv och omsorgsfull miljö med en systematisk positiv uppmuntran (Schoen & Nolen 2004).

Henricsson (2006) diskuterar i sin avhandling vad det är som gör en lärare effektiv, specifikt vid bemötandet av utagerande barn. De flesta lärare föredrog att anpassa en varm, engagerad och humanistisk-orienterad lärarroll. Studier har visat på att barn med IBP och EBP kan ge en ökad kamratacceptans när lärarna ger värme. Om läraren motsätter sig mer negativt till barnets aggression kan det istället få en effekt av förstärkt aggression och kamratavslag. Lärare som engagerar, involverar barnen samt sparar på negativa kommentarer och kritik, kan ses som effektiva. Det finns skillnader mellan kritik och att hjälpa barnet att se över och reflektera över sitt beteende.

3.3 Specialpedagogik

Specialpedagogiken är till för att stötta barn och elever i deras lärande och utveckling. Detta är något som har funnits i skolvärldens styrdokument under en lång tid och har idag fortfarande en stark prägel på våra styrdokument. Det specialpedagogiska stödets omfattning och organisering har däremot förändrats över tid (Östlund 2016). SCBs arbetskraftsbarometer (2022) uppger också att det råder brist på specialpedagoger. En specialpedagogs funktioner är viktiga för barn som är i skolsvårigheter eller riskerar att få (Malmqvist 2015). Istället för att arbeta med enskilda barn och individer, arbetar specialpedagoger numera i olika team och med uppdrag som rådgivare (Cameron & Lindqvist 2013).

Magnússon, Göransson och Lindqvist (2019) skriver att barn som omfattas av specialundervisning och specialpedagogik är bredare i Sverige. Detta i jämförelse med många andra länder. Det är alltså fler barn i Sverige som tar del av specialpedagogik. "Barn i behov av särskilt stöd" är definitionen för de som löper risk att inte nå läroplanens kunskapsmål. Den breda omfattningen av begreppet är inte begränsad till enbart medicinska eller psykologiska diagnoser. Den tar även hänsyn till olika sammanhang där problem uppstår.

Tidigare forskning visar mycket på vad som utgör ett utagerande barn, hur vi ser på beteendet och olika förhållningssätt samt metoder för bemötande. Med hjälp av tidigare forskning syftar studien till att vidare undersöka hur förskolans ledning förhåller sig och arbetar inom ämnet 'utagerande barn'. Jag finner att forskning fokuserar mycket på barns beteende och pedagogers arbete. Eftersom rektorn har det yttersta ansvaret intresserar jag mig för att se över deras ansvar och arbete med dessa barn. Detta är något som jag finner en brist på i forskningen kring utagerande barn.

4. Teoretiska begrepp

I detta avsnitt beskrivs teoretiska begrepp som kommer att användas på ett forskningsanknutet sätt i studiens resultatanalys. Affekt, känslor, förståelse och hantering är alla närvarande komponenter hos utagerande barn och har väsentlighet för arbetet med och runt omkring dessa barn. De valda teoretiska begreppen har därför anknytning till arbetets syfte och problem.

4.1 Affektteori (Tomkins)

Silvan S. Tomkins är en amerikansk psykolog och den främste företrädaren för den moderna affektteorin. Tomkins påpekar att det finns ett samband mellan biologi och psykologi när det kommer till livet och känslor. Känslor är närvarande i vår kropp, inte bara i vårt psyke. Våra beslut och handlingar utgår därefter inte enbart från vårt förnuft, det utgår även från våra känslor. Tomkins hävdar att det är känslorna som fungerar som motivationsfaktorer för våra handlingar. Vidare beskriver han att affektteorin består av nio grundaffekter, varav två affekter är positiva, en neutral och resterande sex stycken är negativa affekter. De positiva affekterna är intresse och glädje och den neutrala affekten är förvåning. De sex negativa affekterna är ilska, rädsla, avsmak, avsky, ledsnad och skam (Olsson & Olsson 2021).

Barn som kämpar med beteendestörningar har i den tidiga utvecklingen av olika skäl inte kunnat reglera och integrera egna upplevelser av affekt. Brister i omgivningen såsom förmåga till affektintoning kan hänga samman med detta. Dock kan det även vara andra orsaker som genetiskt eller traumarelaterade. Ett nyfött barn tycks uppleva två lägen av affekt, välbehag och obehag, men har en mimik och kroppsspråk som visar på flera av Tomkins grundaffekter. Barnet växer sedan i dessa affekter när man lär sig att särskilja de olika känsloupplevelserna inom sig (Eresund & Wrangsjö 2008).

Inom affektteorin finner vi lågaffektivt bemötande. Utgångspunkten i lågaffektivt bemötande är att de med problemskapande beteende ofta har svårt att reglera affekt. Samma affekt som presenteras för personen är samma affekt som sedan reageras med, vilket beror på att affekt smittar. När vi är ganska små lär de flesta av oss att särskilja mellan våra egna känslor och de som tillhör någon annan. En del människor gör dock inte det, vilket innebär till exempel att de istället uttrycker ilska om någon skäller på dem. I ett lågaffektivt bemötande är grundprincipen att möta barnet på ett sätt som inte trappar upp barnets affekt.

Konfliktsituationerna bör istället hanteras på ett lugnt sätt, alltså genom att vara lågaffektiv istället för att själv vara i full affekt (Westerlund 2017).

Tomkins affektteori baseras på att man ska försöka att uppleva mer av de positiva affekterna och mindre av de negativa. I relationer med andra människor är det viktigt att sträva efter att förstärka varandras positiva affekter och undvika att framkalla negativa affekter hos båda (Tomkins 1962). I kommunikationen mellan människor är affekterna en ständigt pågående del. Det hjälper barnet att orientera sig och förstå aktiva händelser. Barn är delaktiga i affektiv kommunikation och omgivningens bemötande av barnet är det som formar upplevelserna av affekten (Sonnby-Borgström 2005).

Tomkins affektteori beskriver hur människors känslor kan påverka våra handlingar. Hur vi känner att vi kan begripa, hantera och se mening med saker är sedan där begreppet KASAM kommer in. De båda teorierna och begreppen hänger på så sätt ihop med den gemensamma komponenten "känsla".

4.2 KASAM (Antonovsky)

Antonovsky, professor i medicinsk sociologi, utvecklade begreppet KASAM som står för känsla av sammanhang. Istället för att inrikta sig på de faktorer som leder till att människor mår dåligt, var Antonovsky intresserad av att förstå vad som främjar människors välbefinnande och deras förmåga att hantera livet och dess utmaningar.

Socialstyrelsen (2022) skriver om begreppet: "KASAM mäter känsla av sammanhang, alltså i vilken utsträckning man har en känsla av tillit till sin egna förmåga att möta motgångar, vilket kan kopplas till upplevt välbefinnande och hälsa". KASAM mäts utifrån de tre delskalorna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Området "begriplighet" handlar om förståelse, dvs att ha en förståelse för olika händelser och att ha förmågan att kunna bedöma samt förklara dessa händelser. Hanterbarhet omfattar att personen kan möta och hantera diverse händelser utan att falla offer för olika omständigheter. Sista området behandlar meningsfullhet. Att vara delaktig och känna att man kan påverka sin situation samt att även se meningen med det, faller inom detta område. KASAM fungerar som ett måttvärde. Har en person ett högt värde av begreppet, har den samtidigt mycket bra förutsättningar för att hantera olika motgångar men även stress och att finna meningsfullhet i vardagen.

Antonovsky (2005) betonar att komponenten "begriplighet" inom KASAM omfattar inre och yttre stimuli och hur dessa upplevs som förnuftsmässiga i olika utsträckningar. Han menar att om du har en hög känsla av begriplighet, så förväntas framtida faktorer och händelser att vara förutsägbara. Om det däremot handlar om stimuli som överraskar, så går det vid en hög känsla av begriplighet att ordna samt förklara dessa.

Vid intervjuer fann Antonovsky (2005) ett frekvent tema om olycksfågeln. Personer som tycktes ständigt vara otursföljda med diverse olyckliga händelser i livet berörde enbart de som var låga i KASAM. På andra sidan av detta upplevdes livet med dess händelser som något man kan hantera och utmaningar kan mötas. Människor går igenom svåra upplevelser, men en del kan se dessa händelser och följder som uthärdliga. Här kommer den andra komponenten i KASAM in, hanterbarhet. Till hanterbarhet ser vi över faktorer som: finns det tillgängliga resurser för att möta de krav som ställs av de påverkningar som man utsätts för. Vid en hög känsla av hanterbarhet känner man inte sig som ett offer eller att livet behandlar en orättvist.

Med den tredje och sista komponenten, meningsfullhet, varnar Antonovsky (2005) att den kognitiva aspekten på begreppet får en för stark betoning. Han hänvisar då till vikten av delaktighet. De som hade en stark KASAM uppgav att de hade områden i livet som de engagerade starkt i, som var viktiga och som hade betydelse. Att något har betydelse uttrycker den känslomässiga meningen i det, istället för den enbart kognitiva mening som är att man gör och deltar. En del utmaningar var alltså värda känslomässig investering och engagemang.

Slutligen skriver Antonovsky en formell definiering av KASAM:

"Känslan av sammanhang är en global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomträngande och varaktig men dynamisk känsla av tillit till att (1) de stimuli som härrör från ens inre och yttre värld under livets gång är strukturerade, förutsägbara och begripliga, (2) de resurser som krävs för att man skall kunna möta de krav som dessa stimuli ställer på en finns tillgängliga, och (3) dessa krav är utmaningar, värda investering och engagemang" (2005, s.46).

Dessa teorier och begrepp bidrar till att ge en ökad förståelse för barn och vuxnas beteende, bemötande och förhållningssätt. Eftersom studien syftar till att undersöka hur vi arbetar med och runt omkring utagerande barn så är dessa av relevans. Hur förstår vi, hanterar och engagerar oss i utagerande barn? Och vilken affekt bemöts de av?

5. Metod

I detta kapitel redogörs för val av metod i studien och arbetet. I avsnittet kommer urval och genomförande av undersökningen att beskrivas. Studiens tillförlitlighet kommer att diskuteras i slutet.

5.1 Metodval

Studien använder sig av en kvalitativ forskningsansats med sammanlagt elva intervjuer, varav tio är rektorer och en specialpedagog. Den kvalitativa forskningsansatsen valdes för att jag ville komma åt hur förskolans ledning arbetar och ser på ämnet. Genom intervjuer får jag ta del av uppfattningar, formuleringar och vidare åsikter som en enkätstudie inte hade kunnat erbjuda. Syftet var inte att samla in ett flertal svarsalternativ. Istället gjordes en djupgående undersökning av tillgängliga resurser, rektorns arbete och perspektiv på bemötandet av utagerande barn i förskolan. Den kvalitativa metoden ger möjlighet till att fånga erfarenheter, meningar och innebörder från intervjupersonernas värld. Med metoden får vi en insikt och förståelse för ämnet utifrån intervjupersonernas beskrivning av deras upplevda situation (Alvehus 2019).

Alvehus (2019) skriver tre olika metoder för genomförande av intervjuer. Jag har valt att ha med delar från både en semistrukturerad och strukturerad intervju. Intervjun består först av sex antal förutbestämda intervjufrågor, där fördelen blir att samma intervju kan enkelt genomföras med ett flertal olika intervjupersoner. Den semistrukturerade delen av intervjun omfattar således att den består av en del öppna frågor eller följdfrågor utifrån intervjupersonernas svar. På så sätt får jag svar på mina huvudfrågor, men jag får samtidigt ett djupare material där egna uppfattningar, tolkningar och åsikter hos intervjupersonerna dyker upp.

5.2 Urval

I undersökningen har jag valt att göra ett målstyrt eller strategiskt urval som Alvehus (2019) benämner det. Det strategiska urvalet innebär att de valda intervjupersonerna har väsentlighet för undersökningens syfte. Mer specifikt har jag valt personer som har på ett eller annat sätt erfarenhet av och/eller kunskap om utagerande barn i förskola. Rektorer har det yttersta ansvaret för att se till så att varje barns behov blir tillgodosedda och att de får det stöd som de behöver. Därför har jag valt att främst intervjua rektorer för att undersöka tillgängliga

resurser, förhållningssätt, samt hur rektorns arbete ser ut i förhållande till utagerande barn. Urvalet inleddes således med att ta kontakt med rektorer i kommunen och se över deras erfarenhet inom området. I den initiala kontakten beskriver jag vad intervjun kommer att handla om. Intervjupersonerna får därefter välja att delta eller inte utifrån sin förmåga. Utöver det strategiska urvalet har ett bekvämlighetsurval varit en strategi i min forskning. Med detta innebär att jag har valt personer utifrån deras tillgänglighet och tillgänglighet för mig som forskare då jag har begränsad tid på mig i arbetet. Urvalsprocessen omfattades således av att först fråga intervjupersoner i mitt kontaktnät, för att sedan utöka frågan till fler rektorer i olika utbildningsområden men även kommuner. Det var främst personer inom kommunen som hade möjlighet att ställa upp på en intervju och studien kommer därefter att enbart omfatta rektorer inom samma kommun, men i olika utbildningsområden.

Tabell 1.

Intervjupersonerna

Respondent (nr)	Yrkestitel	Kommun
1	Rektor	Malmö
2	Rektor	Malmö
3	Rektor	Malmö
4	Rektor	Malmö
5	Rektor	Malmö
6	Rektor	Malmö
7	Rektor	Malmö
8	Rektor	Malmö
9	Rektor	Malmö
10	Rektor	Malmö
11	Specialpedagog	Landskrona

De elva intervjupersonerna tilldelas var sitt nummer som kommer användas i resultatdelen för att återge och tydliggöra vem som resonerade vad.

5.2.1 Avgränsning

Valet att avgränsa urvalet till enbart en kommun var för att dels undvika jämförelser med andra kommuner, men också att Malmö kommun är tillgänglig och aktuell för mig som studerande och boende i Malmö. Således var antalet personer som kunde ställa upp på intervju arbetande inom kommunen. Genom att enbart hålla sig till en stad kunde tydliga likheter och skillnader fångas upp. Det var intressant att utforska om alla inom kommunen hade samma förutsättningar och syn på ämnet eller om det skiljer sig åt. Avgränsningen av personer gjordes för att studien riktar sig mot förskolans ledning och deras arbete. Framst var rektorer av intresse. Den initiala intervjufrågan hänvisades vid ett tillfälle vidare till en specialpedagog som togs med i intervjuerna. Detta för att specialpedagogen också är en del av förskolans ledning och kan ge sin personliga syn på det specialpedagogiska ämnet.

5.3 Genomförande

Kontakten inleddes via mail där intervjupersonerna blev informerade om studiens syfte. Sammanlagt blev det tio rektorer som tackade ja till en intervju och en specialpedagog. Intervjuerna genomfördes främst via Zoom och några per telefon. För att samla in materialet skedde det en ljudinspelning via zoom, men även med en diktafon för att säkerställa att allt ljud fångas upp. Fördelen med att spela in intervjuer istället för att anteckna är att jag som intervjuare kan fokusera mer på att lyssna och att jag får med alla svar ord för ord (Alvehus 2019). Efter intervjuerna transkriberade jag ljudfilerna för att sedan kunna gå igenom och identifiera teman till analysen.

5.4 Etiska övervägande

I studien är det viktigt att olika etiska aspekter gällande bland annat sekretess, konfidentialitet och information tas med i beaktande. I arbetet med intervjuer följer jag Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Min intervjustudie utgår från dessa principer som omfattar att respondenter ger sitt samtycke till medverkan samt att de har rätt att avbryta sin medverkan. Samtycke ges även till behandling av personuppgifter såsom ljudupptagning av röst. Vetenskapsrådet (2017) understryker att intervjupersonernas identiteter bör skyddas. Deras namn kommer därför inte att synliggöras i arbetet, utan istället ersätts namnen med ett nummer (se tabell 1). Det insamlade materialet kommer således också enbart användas för min egen del i aktuell studie och raderas sedan vid färdigt och examinerat arbete.

Sammanfattningsvis har jag uppfyllt Vetenskapsrådets (2017) forskningsetiska principer enligt följande:

Informationskravet: Intervjupersonerna informerades om studiens ämne samt vad deras deltagande skulle innebära.

Samtyckeskravet: Samtyckesblankett mejlades till intervjupersonerna innan intervjun. De intervjuade gav sitt samtycke till deltagande samt ljudupptagning av röst innan påbörjad intervju.

Konfidentialitetskravet: Intervjupersonerna försäkrades om fullständig anonymitet i studien. Inga personuppgifter blev sparade och inga namn anges, istället tilldelas intervjupersonerna ett nummer som visas i forskningsresultatet (se tabell 1).

Nyttjandekravet: Det insamlade materialet har enbart använts för min egen del i aktuell studie. Detta raderas sedan vid färdigt och examinerat arbete.

5.5 Tillförlitlighet

Forskningens resultat ska vidare diskuteras utifrån reliabilitet och validitet. Reliabilitet beskrivs som ett begrepp inom mät- och forskningsmetodologi som syftar till att mäta konsistensen och pålitligheten av det insamlade materialet. Som Alvehus (2019) skriver, är forskningsresultaten upprepningsbara och är mätningen att lita på? En pålitlig forskning är en som ger liknande resultat när den upprepas under liknande förhållanden. Validitet är sedan ett begrepp som ser efter om vi undersöker det som är avsett att undersöka. Exempelvis kan forskningens resultat vara pålitligt men ändå vara ogiltigt om vi inte undersöker eller mäter rätt sak. Validitet är således avgörande eftersom en ogiltig mätning kan leda till felaktiga slutsatser i forskningen. En annan aspekt som är viktig att vara medveten om är att det inte går att säkerställa att intervjupersonerna svarar ärligt. Likaså är inte intervjusvaren något som nödvändigtvis stämmer överens med uppfattningar hos andra rektorer. Områden och förskolor ser olika ut, en del har mer erfarenhet av utagerande barn och en del kanske sällan möter utagerande barn i sitt arbete och förskolor.

5.6 Analysmetod

Efter transkribering av intervjuer har materialet delats upp i sex olika teman. Dessa sex teman följer intervjuernas frågeställningar, som inleds med ett perspektiv på begreppet utagerande och avslutas med vidare önskningar i arbetet.

Inledningsvis bearbetades materialet utifrån Alvehus (2019) analysprocess med de tre termerna: sortera, reducera och argumentera. Materialet sorteras och struktureras för att jag enkelt skulle hitta de olika kategorierna i empirin. Sorteringen görs alltså med syftet att dela in intervjuvaren för att kunna sammanställa och jämföra materialet i analysen. Det insamlade materialet behövde jag läsa igenom ett flertal gånger för att få en överblick av innehållet. Allt material var inte relevant för studien. Det går även inte att presentera allt, därav sker en reduktion av det insamlade materialet. Genom att sortera och reducera får jag i slutändan fram ett material som är relevant för studien och frågeställningarna. Att argumentera är det sista steget i analysprocessen, vilket handlar om att bygga ett argument som stödjer slutsatserna. Det sorterade och reducerade materialet kopplas bland annat i relation till teori för att bygga upp en övertygande argumentation (Alvehus 2019).

6. Resultat

I detta avsnitt presenteras respondenternas intervjusvar som är indelat i de olika intervjuämnen. Resultatet är strukturerat så att det ska bli enkelt för läsaren att följa. Rubrikerna följer intervjufrågorna som inleder med en definition av utagerande beteende och avslutar med vidare önsknings i arbetet. Detta är samma resultat som vidare kommer att analyseras i nästa avsnitt.

6.1 Utagerande beteende

Respondenterna hade en liknande syn på vad ett utagerande beteende hos barn var. De beskrev det som barn som hörs och märks mycket. Det rör sig kring barn som tar ut sin frustration fysiskt och har ett temperament som påverkar sin omgivning.

Man behöver inte hela tiden utsättas för att misslyckas. För det är det menar jag att barn med utåtagerande beteende, de misslyckas ju varje gång de får sina utbrott i en stor barngrupp - (Respondent 1)

Utagerande barn beskrevs också som barn som inte har ett verbalt språk och behöver uttrycka sig genom att ta kontakt med andra i sin omgivning. De försöker alltså på ett annat sätt att förmedla sina tankar och känslor. Respondent 6 talade till exempel mycket kring känsloreglering, att en del barn inte har förmågan ännu att kontrollera sina känslor och då blir det att de agerar utåt och går på sina känslor. Utagerande barn beskrevs även som barn som utmanar, de utmanar verksamheten och tar oftast kraft och energi från pedagogerna.

Dessa barn som utmanar tillhör inte kategorin "top notch" i förskolan utan det är de som man tänker åh va skönt de är sjuka idag - (Respondent 3)

Respondent 3 säger även att ett barn som utmanar är inget som dyker upp plötsligt och respondent 6 tror att alla har barn som är utåtagerande.

Men om man pratar liksom generell term så tänker jag ju att det är barn som går utanför den gällande normen kring ett typiskt barn... det är väl barn som utmanar oss vuxna tänker jag om man ska sätta någon definition på det - (Respondent 10)

Respondent 10 såg att det var svårt att sätta ord på vad ett utagerande barn var. Hon menar att det inte är så enkelt att säga "så här är det", utan att det också handlar om hur vi uppfattar barnet och vilka pedagoger det är som möter barnet. Ett utagerande barn kan vara lite olika

saker utifrån olika kontexter. Ett barn kan uppfattas utåtagerande i en grupp men inte i en annan till exempel, fortsätter respondenten.

6.2 Befintliga resurser

Vid frågan om vad det finns för befintliga resurser idag för att bemöta utagerande barn svarade respondent 3 och 8 specifikt att resurserna är den befintliga personalen man har.

Alltså, det är ju vår personal som är den enda resursen egentligen som kan då besitta olika sorters kompetens - (Respondent 8)

Alla intervjupersoner uttalade inte sig lika specifikt om personalen som resurs, men det var ändå en självklarhet hos alla att man först utgår ifrån de pedagoger man har i arbetet med utagerande barn. De andra resurserna som nämndes var tillgång till specialpedagog, förste förskollärare och även psykolog som man kan ta hjälp av och få stöd och handledning. Att förste förskollärare var ett uppdrag särskilt inom Malmö kommun nämndes hos flera respondenter. I vissa fall kan man även få extra personalresurser. Utöver personal i förskolan så tog respondent 3 upp att vårdnadshavare också är en ganska viktig resurs man har att tillgå. Samarbetet med vårdnadshavare är alltså en viktig del i det förebyggande arbetet med utagerande.

Man måste titta på hela barnet, då tänker jag även på hemmiljö. Det handlar om att man måste bygga hela barnet runt, att man måste prata mycket kring vårdnadshavare, inte leverera vad de har gjort utan - det här går bra, hur gör ni hemma - (Respondent 3)

Andra resurser som inte omfattar personer var resurser kring miljö, förhållningssätt och bemötande, samt kollegialt lärande. Respondent 6 samtalade om framförallt förskolans miljö och exteriör, att det är viktigt med en tydliggörande miljö och rumsfördelning också. Respondenten poängterar att man borde fundera över om det är miljön som gör att barnet inte tar fram sina bästa sidor eller att barnet inte trivs. Det kollegiala lärandet med kompetens, barnsyn och bemötande är även resurser som diskuterades i väsentlighet för just utagerande barn.

Tillgången till resurser varierar inte om barnet har en diagnos eller inte, säger respondent 4. Det har ingen betydelse då rektors skyldighet är att säkerställa att alla barn i förskolan får rätt stöd och hjälp oavsett diagnos. Det som skiljer är att man kan ansöka om tilläggsbelopp för

barn med diagnos. Då är det oftast i form av att man anser att det behövs ytterligare en pedagog som följer barnet under dagen, menar respondent 4.

6.3 Förhållningssätt

Alla respondenterna i intervjun nämnde och hade kännedom om ett lågaffektivt bemötande vid frågan om specifika förhållningssätt för utagerande barn. Det lågaffektiva förhållningssättet handlar om att man som vuxen inte går igång själv utan att pedagogen i stället står stadigt och undviker den frustration som man annars kan hamna i. Det säger respondent 3 angående det lågaffektiva bemötandet. Vidare säger respondent 3 att de kan skicka alla på kurs om lågaffektivt bemötande, men att det inte behöver vara den metod som man använder sig av hela tiden. Specialpedagogen poängterade att man först och främst utgår ifrån ett lågaffektivt bemötande, men att de även försöker hitta olika sätt att arbeta med olika barn. Detta eftersom att det inte finns en lösning för alla barn, alla barn är olika.

En del rektorer svarade att de har satsat på kompetensutveckling och att de har utbildningar där just det lågaffektiva bemötandet förekommer. Respondent 5 uttrycker att de har pratat mycket om lågaffektivitet, men att de inte har kommit så långt att det finns en förtrogenhet eller full förståelse för konceptet.

Att försöka undvika att varken själva eller att barnet ska komma i affekt, affektreglering ligger faktiskt på dem vuxna att styra. Inte på barnet, för barnet är det vi jobbar med. Och vi har en enorm affektsmitta - (Respondent 6)

Något som också är viktigt för utagerande barn och som nämns är ett tydliggörande arbete. Att man är extra tydlig i vad som ska hända så att barnet kan förbereda sig. Vikten av att egentligen förbereda alla barn på vad som ska ske är stor. På så sätt kan man undvika att hamna i svåra situationer som egentligen inte behöver uppstå.

6.4 Rektorns arbete

Först och främst så ser rektorn till att arbetslaget gör en kartläggning över verksamheten och nästa steg är sedan att göra upp en handlingsplan. Respondent 2 understryker starkt att när de sätter sig med vårdnadshavare så måste hon som rektor vara närvarande. Likadant vid kontakt med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM). Där känner respondent 2 att den dialogen är viktig. Respondent 1 nämner att hon pratar med biträdande rektor, sedan kontaktas vårdnadshavare och de pratar med arbetslaget och förskolläraren. De ser även över om det

finns möjlighet att omfördela resurser eller barngrupper. Vidare poängterar respondent 1 att de försöker att hitta framgångsfaktorer för barnet. Det kan till exempel handla om mycket egentid med en vuxen så att barnet får full uppmärksamhet i lugn och ro.

Respondent 4 säger att det inte är rektorn man vänder sig till om förskolläraren behöver hjälp med ett utagerande barn. Rektorn är alltså längst ifrån. I första hand är det pedagogerna på avdelningen, sen är det förste förskollärare och sen kan det hända att specialpedagog blir inkopplad.

*Jag är den som är längst ifrån. Men det är jag som har det yttersta ansvaret
- (Respondent 4)*

Respondent 5 nämner också att hon som rektor sällan är nära det arbetet med utagerande barn. Dock får hon alltid kännedom och vill ha det innan det går vidare till specialpedagog. Respondent 5 vill följa med i kartläggning och processer, de har även uppföljning i ledningsgruppen och där är det förste förskollärare som ansvarar för att vara länk mellan barnen och rektorn. Tillsammans ser de över hur man ska hantera, samt gå in och möta de behoven som finns. Respondent 6 säger att det är rektorns ansvar att skriva en ansökan om konsultation med specialpedagog. Respondent 9 beskriver sedan att rektorn följer upp där det finns en pågående insats och ser över hur arbetet fortlöper för respektive barn.

Rektorn har en skyldighet att hålla budget men också att tillgodose det enskilda barnets behov. Arbetet med utagerande barn kommer alltså inte till rektorn förrän det handlar om till exempel pengar eller omfördelning.

6.5 Specialpedagog

Alla förskolor har möjlighet till att kontakta en specialpedagog vid behov. Specialpedagogen nämndes som en "sista utväg", alltså att arbetet först ligger hos arbetslaget, förste förskollärare och biträdande rektor innan man tar in en specialpedagog för hjälp. Respondent 5 påpekar att de inte vill "besvära specialpedagogen i onödan".

För även om specialpedagogen kommer in så är det fortfarande till sist vi i arbetslaget som behöver jobba med detta. Det är inte de som gör underverken utan det är de ute på golvet och barn tillsammans som gör de absolut största underverken - (Respondent 3)

När det kommer till tillgång till specialpedagog så yttrade respondent 1, 2 och 3 att det är en process att ansöka om specialpedagog. Detta jämfört med förr då specialpedagoger var knutna till specifika områden och tillgången var betydligt närmare. Respondenter 10 och 8 har dock specialpedagoger som är knutna till deras område och förskolor. Där går alltså specialpedagogerna in och ur verksamheten och tillgången finns ibland redan i korridoren. Respondent 5 hade också en anställd specialpedagog i sitt förra område, men inte nu i Malmö kommun. Specialpedagogen har själv ett tilldelat område med fem förskolor och har sitt kontor på en av dem. En del rektorer kunde också specifikt säga att de ofta gör ärenden till specialpedagog, dock påpekar man att det varierar mycket beroende på området.

Sen handlar det nog också väldigt mycket om vilket område. Malmö stad är en enormt skiftande, det är ju inte så att vi har en likvärdig stad utan tvärtom så är det oerhört ojämnt - (Respondent 3)

I princip alla respondenter kunde hålla med om att det hade varit fördelaktigt att ha en specialpedagog nära sig och nära barnen. Detta för att det till exempel hade inneburit betydligt snabbare och enklare beslutsvägar. Det hade också varit en fördel för det förebyggande arbetet, då man snabbt kan fånga upp saker innan det har hunnit bli ett problem.

6.6 Rektorns önskemål

Sista frågan i intervjuerna berörde vad rektorer hade velat ha mer av eller vad de tycker saknas för att kunna stödja pedagogerna i arbetet med utagerande barn.

Respondenter 1, 2, 4 och 7 yttrade särskilt att de alla ville ha en anställd specialpedagog i sitt område. Respondent 1 menar att möjligheten till att själv ha tillgång till att kunna anställa en specialpedagog är att önska, men att det inte går för att specialpedagogen finns på förvaltningsnivå. Dock säger respondenten att det inte är en brist på något.

Eftersom att jag får inte resurserna som rektor utan allting tas ju innan jag får det så då finns resurserna på förvaltningsnivå i dagsläget. Det kan jag tänka mig hade varit bättre om man hade det ute, nära barnen - (Respondent 1)

Utöver en nära tillgång till specialpedagog menade respondent 7 att de gärna vill ha samma specialpedagog som kommer. Likt det respondent 2 beskriver att man förr fick samma specialpedagog som kände förskolan och pedagogerna. Nu kan man få olika personer som tar tag i ärendet.

En annan faktor som ofta nämndes i frågan var just kompetens. Respondenter 5, 6 och 8 uttryckte att de gärna hade sett en generell kompetenshöjning. Ständigt kompetenshöjande insatser och ännu fler förskollärare per arbetslag hade varit positivt säger respondent 6. En generell förståelse för barnet är jätteviktigt, beskriver respondent 8. Den största utmaningen de har nu är att förändra barnsyn, menar respondent 5. “Alla barn gör rätt om de kan och det bibehåller jag”, säger respondenten.

Två rektorer nämner pengar, att allting är pengar tyvärr och att det behövs mer av det till förskolor. För att få mer resurser behövs alltid pengar och respondent 5 beskriver att de redan är flera miljoner back i budget i deras område. Detta mycket på grund av att de har behövt tillsätta resurser där behovet har funnits. Dock är det inget som bekymrar respondenten då rektorn menar att om det är ett behov så har de skollagen i ryggen.

Utöver pengar nämns också barngruppernas storlek. Två rektorer förmedlar till exempel att man vill vara fri att kunna välja att ha färre barn i barngrupper. Idag är det många barn i grupperna. Det är väldigt önskvärt att kunna få vara i mindre grupper, men det går inte säger respondent 9.

Respondent 3 tycker att utbildningen bör vara mer inkluderande och spegla verkligheten. Rektorn uttrycker att hon saknar en del “reality”, inte bara det som står i boken utan vad som är viktigt på riktigt. Respondent 3 nämner även fler önskemål såsom ett bättre samarbete och närmare arbete med BVC och mer föräldrautbildningar.

Där är många parametrar som jag tror hade kunnat skydda många barn från att hamna i ett utanförskap. Om vi hade kunnat sätta säkrare murar runt som håller om och som hjälper och stöttar - (Respondent 3)

Till skillnad från de andra respondenterna så uppgav inte respondent 9 och specialpedagogen några särskilda önskemål. Respondent 9 uttrycker att oändliga resurser vill väl alla ha, men att så funkar det inte. Rektorn poängterar alltså att utifrån de förutsättningar de har så är det väldigt välorganiserat och bra. Likaså uttrycker sig specialpedagogen. Specialpedagogen menar att får man bara till ett bra förhållningssätt hos pedagogerna så har man förutsättningar. Hon tror att det bottnar mycket i förhållningssätt.

7. Analys

Samma rubriker från resultatdelen kommer att användas i detta avsnitt för att underlätta läsningen av olika resonemang. I analysen anknyts tidigare forskning tillsammans med teori och begrepp. Studiens syfte är att undersöka förskolans arbete med att stödja utagerande barn utifrån rektors perspektiv.

7.1 Utagerande beteende

Resultatet visar att barns utagerande beteende beskrevs som utmanande. Forkby och Axberg (2015) nämner just begreppet utmanande i förhållande till barns aggressiva beteende. I sin forskning tar de även upp att barns möjlighet att kunna sätta ord på saker och känslor kan minska behovet av våld. Förmågan att kunna kommunicera ordentligt är något som inte alla barn kan och som kan vara representativt hos just utagerande barn. När en del barn inte kan formulera sig verbalt blir det istället att de behöver uttrycka sig på andra sätt. Ett uttryckssätt kan då bli fysiskt och utåtagerande. Resultatet visar också att när det kommer till förmågan att kunna kontrollera känslor så kan dessa barn ha svårigheter med känsloreglering. Det kan finnas en förklaring i det som Tomkins affektteori tar upp. Att känslor är närvarande i kroppen och istället för förnuft så utgår barnet från känslor i sina handlingar (Olsson & Olsson 2021). Teorin beskriver även att dessa barn med beteendestörningar inte alltid kan reglera olika upplevelser av affekt, vilket är det rektorerna menar när man talar om känsloreglering (Eresund & Wrangsjö 2008).

Henricsson (2006) uppger i sin avhandling att cirka 15% av barn visar på problematiska beteenden där utåtagerande förekommer. I en barngrupp på till exempel 15 barn motsvarar detta alltså 2 barn i gruppen som är utagerande. Detta stämmer överens med resultatet där förekomsten av barn som agerar utåt inte är något främmande. En rektor ville till och med hävda att vi alla har dessa barn i våra förskolor. Det är ingen ovanlig företeelse. Att ett utagerande beteende faller in i kategorin "problematiskt" är dock inget som påvisas i resultatet. Utifrån formuleringar hos respondenterna var det ingen som uttryckte att beteendet skulle innebära någon form av problematik. Rosenfield, Lennon och Raskin White (2005) är till exempel några som också använder begreppet "problem" i sin forskning när de talar om externaliserat beteende. Det ligger kanske en försiktighet hos respondenterna när man talar om utagerande barn där man vill undvika att formulera sig negativt kring dessa barn.

Det utagerande beteendet refereras i tidigare forskning till olika faktorer, former och handlingar. Forkby och Axberg (2015) nämner till exempel aggressionens olika aspekter, där barn kan agera utåt som en försvarsmetod eller att barnet tar till sig våld för att uppnå ett mål. Tomkins affektteori beskriver även att handlingarna utgår ifrån känslor. Har barnet en känsla av ilska eller aggression så kommer barnet också att agera enligt den känslan (Westerlund 2017). Rektorena gav inga djupgående beskrivningar på vad som omfattar ett utagerande barn. Rektorer arbetar dock inte i barngrupp i verksamheten och kan kanske därför inte ge en fullständig bild av barnen och deras agerande i barngrupp. Detta kan även tolkas utifrån begreppet KASAM. Rektorena möter inte de utagerande barnen på samma sätt som pedagogerna gör, vilket resulterar i att det inte skapas en lika hög känsla av begriplighet. En rektor kan därför inte ge en komplett förståelse och förklaring på vad som omfattar ett utagerande barn (Antonovsky 2005).

7.2 Befintliga resurser

Resultatet pekar mycket mot att den personal man har i verksamheten är den främsta och absolut viktigaste resursen för att bemöta utagerande barn. Henricsson (2006) poängterar i sin studie att lärare och andra pedagoger i verksamheten är de viktigaste. Det är förskolepersonalen som har ansvaret att hjälpa, stödja, lära, men också att förstå barnen i deras pågående utveckling. Pedagogerna har också ansvaret att se till så att barnet kan hantera och möta de utmaningar som uppstår i livet. Om vi redan vet sedan innan att barnet inte kan hantera att vara i full barngrupp till exempel så ska inte barnet sättas i den situationen. Enligt Antonovsky (2005) bör vi se över om det finns tillgängliga resurser för att möta olika krav som ställs av utsättande påverkningar. Detta för att både barnet som individ och pedagogerna ska få en mer känsla av hanterbarhet.

Forkby och Axberg (2015) tar upp att involvera familjen, öka personaltätheten och handledning samt fortbildning till pedagoger är några åtgärder man kan ta vid. Dessa åtgärder är också resurser som intervjupersonerna nämner. Ett bra samarbete med hemmet och barnets vårdnadshavare är en väsentlig resurs man har att tillgå och som man kanske glömmer bort i resursfrågan. Exempelvis som Schoen och Nolen (2004) skriver i sitt arbete, där man med hjälp av barnets omgivande personer har fått en djupare insikt om det utagerande beteendet. Man behöver alltså att ta vid alla omgivande resurser för att "bygga hela barnet runt." Vårdnadshavarna är trots allt de som är närmast barnet och sitter säkert på en högre nivå av

KASAM i jämförelse med pedagogerna. Utifrån en vårdnadshavares perspektiv kan de begripa och hantera sina egna barn på ett annat sätt. Samtidigt är de också mer känslomässigt investerade (Antonovsky 2005). Samverkan mellan hem och förskola är på så sätt en ovärderlig resurstillgång där ett utbyte av begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet sker i form av kommunikation kring barnet.

Förskolans miljö som en resurs uppgavs i resultatet. Enligt Schoen och Nolen (2004) kräver arbetet med utagerande barn att man gör anpassningar till individen. Sådana anpassningar kan innebära att man strukturerar en tydlig miljö för barnet, att det finns ett fysiskt utrymme för barnet att kunna avlägsna sig från gruppen om det är ett behov. Ibland kanske det är så simpelt att det är miljön som möjliggör att ett utagerande beteende uppstår. Precis som Olsson och Olsson (2021) poängterar, att det kan vara den omgivande miljön som grund till olika situationer och ageranden.

Några specifika resurser nämns inte i tidigare forskningsavsnittet, istället ligger det ett fokus på åtgärder och förhållningssätt. Detta kan utgöra en brist hos pedagogerna i frågan om vad det finns för resurser att få och begära till exempel. Synen på personalen som den främsta och bästa resursen kan vara påfrestande och gör att man inte tar resursfrågan vidare till ledningen för att man känner att man bör klara av det själv. Om personalen samtidigt har en låg KASAM blir arbetet med utagerande barn mer påfrestande då det saknas en vilja att investera och engagera sig i situationen (Antonovsky 2005).

Resultatet uppgav också att barn med en diagnos inte får några särskilda extra resurser. Det är samma förutsättningar för alla barn i behov av stöd oavsett diagnos eller inte. Det är precis det som Magnússon, Göransson och Lindqvist (2019) skriver i sin artikel, att man tar hänsyn till olika sammanhang där problem uppstår, inte enbart om där finns en diagnos. En diagnos kan dock möjliggöra att man får ett tilläggsbelopp för att kunna anställa en till pedagog. En annan rektor uppgav dock att det även finns barn utan diagnos där de tillsätter extra resurser i form av en pedagog. Frågan här blir om det är positivt att alla barn i behov av stöd får samma förutsättningar eller om det faktiskt finns en del barn som hade behövt fler resurser. Rektorn har även skyldighet att hålla budget. Även detta blir ett problem i resursfrågan där det kostar att anställa personal och de tilläggsbelopp man får räcker oftast inte.

7.3 Förhållningssätt

Hur man ska förhålla sig till barn är ett väldiskuterat ämne. Enligt Forkby och Axberg (2015) är det bra att ha tydliga riktlinjer för utåtagerande barn och även ett tydligt ledarskap när det kommer till förhållningssätt. Tydlighet är just ett begrepp som ofta förekommer när vi talar om barn som på något sätt utmanar. Tydlighet är även något som resultatet påvisar. En förvirring hos barn kan enkelt omvandlas till frustration och som vidare leder till utagerande handlingar. Att vara tydlig och positiv kan för ett barn vara oerhört betydande. Schoen och Nolen (2004) tar upp att det gäller att ge barnet tydlighet i vad som förväntas. Tydligt satta regler kan till exempel agera som ett hjälpmedel för barn med ett utåtagerande beteende. På så sätt undviker vi istället att upprepa orden "nej, stopp", som ibland kan förvärra situationen. Det ger barnet möjlighet till att själv reglera sina handlingar utifrån de gemensamt satta reglerna.

Utifrån Antonovskys (2005) beskrivning av begreppet KASAM kan vårt förhållningssätt till barn fungera som ett stöd. Den tydliga miljön i verksamheten, i kombination med riktlinjer och tydlig kommunikation, kan ge barnet en högre känsla av begriplighet. Utan begriplighet kan inte barnet förstå och hantera sin situation. Barn som ofta faller i ett utagerande mönster misslyckas varje gång de får ett utbrott, menar en rektor. Antonovsky (2005) beskriver också temat om olycksfågeln, där personer som ständigt har otur var låga i KASAM. Kanske stämmer detta överens med utagerande barn. Utagerande barn behöver dock inte hela tiden utsättas för att misslyckas. Därför är det återigen viktigt att barnets omgivande personer, såsom förskolepersonal, arbetar med förhållningssätt som ger barnet en känsla av begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

Ett specifikt förhållningssätt som dyker upp hos alla respondenter i resultatet är lågaffektivt bemötande. Det är inte nödvändigtvis det enda förhållningssättet men det är i första hand det främsta som man talar om och som specialpedagogen främjar. Ett lågaffektivt bemötande kan ses i förhållande till Tomkins affektteori där man talar om människans olika affekter och känsloupplevelser. Precis som resultatet visar kan barn med ett utagerande beteende ha svårigheter med affektreglering. Människor har en enorm affektsmitta, vilket innebär att den affekten vi presenterar och visar för barnet är samma affekt vi får tillbaka (Westerlund 2017). Det gäller därför att arbeta lågaffektivt så att vi inte trappar upp barnets affekt som redan är ganska hög vid ett utagerande beteende.

Att ha personal i förskolan med kompetens är därför det allra viktigaste för dessa barn. Det är pedagogerna i verksamheten som möter barnen dagligen, måndag till fredag, från kanske kl 8 på morgonen till kl 17 på eftermiddagen. Kompetenta pedagoger är en ovärderlig tillgång i bemötandet av utagerande barn. Rektorer kan därför välja att satsa på kompetensutveckling och utbildningar i förhållningssätt för att på så sätt arbeta förebyggande med dessa barn. Bara det att förändra barnsynen, se det kompetenta barnet och ha en förståelse för utagerande barn, erbjuder ett bra förhållningssätt. Det är omgivningens bemötande av barnet som formar bland annat affektupplevelse (Sonnby-Borgström 2005).

7.4 Rektorns arbete

Det gäller först att kartlägga verksamheten, säger rektorerna. Första steget är att observera menar Schoen och Nolen (2004) i arbetet med barnet. Utan att observera, se över verksamheten och tillgängliga resurser, så kan vi inte finna potentiella åtgärder eller brister i till exempel arbete och miljö. Kanske möjliggör en kartläggning över verksamheten att vi hittar enkla åtgärder som man kan ta vid direkt utan att behöva ta ärendet vidare till specialpedagog. Likt det som poängteras med befintliga resurser och pedagoger som den främsta resursen, är att allt arbete börjar i verksamheten innan man går vidare till yttre faktorer, resurser och åtgärder. Tomkins affektteori beskriver att man ska försöka uppleva mer av de positiva affekterna och mindre av de negativa. En kartläggning kan till exempel möjliggöra att vi hittar brister respektive tillgångar som bidrar till att vi kan öka samt minska önskade och oönskade affekter (Tomkins 1962).

Enligt resultatet verkar rektorns arbete variera utifrån de olika respondenternas beskrivande. En tolkning är att det inte finns något rätt eller fel när det kommer till rektorns arbete i förhållande till ämnet utagerande barn. Det handlar mycket om tid, tillgänglighet och ansvar. En rektor menar att hon är med i processen med kartläggning och en annan rektor är med i dialoger med både vårdnadshavare och SPSM. Respondent 4 poängterar däremot starkt att man inte vänder sig till rektorn för hjälp med utagerande barn, rektorn är längst ifrån i processen och arbetet. Utifrån Antonovskys teoretiska begrepp KASAM, tolkas det att respondenterna har olika nivåer av begreppet när det kommer till delaktighet. En del rektorer kan ha en högre känsla av meningsfullhet (Antonovsky 2005). En annan förklaring kan dock vara att det enbart handlar om yttre faktorer såsom att rektorn inte har tid att engagera sig i

arbetet med utagerande barn. Rektorn har däremot fortfarande det yttersta ansvaret över förskoleenheten, vilket tyder på att det är ett viktigt arbete och en viktig roll när det kommer till barns välbefinnande på förskolan. Det är till exempel förskolans ledning som anställer personal och säkerställer att det finns kompetens nere på enheterna. Är det då rätt att rektorn är så långt ifrån barnen i verksamheten?

I läroplan för förskolan Lpfö 18 (Skolverket 2018) har rektorns arbete och ansvar en egen del i beskrivandet av mål och riktlinjer. Deras ansvar i frågan om utagerande barn, menar en respondent, är att se över resurser, omfördela och hantera budget.

De flesta rektorer har flera olika enheter att se över, en del har ansvaret för så många som fem förskolor med cirka 450 barn. Personlig erfarenhet, åsikter och återigen tillgänglighet kan vara några faktorer i speglingen av rektorns arbete. Antonovsky (2005) pratar till exempel om meningsfullhet inom det teoretiska begreppet KASAM. En del saker och utmaningar är helt enkelt värda investeringar och engagemang, vilket gör att vi också arbetar olika. Rektorn har en skyldighet att tillgodose det enskilda barnets behov, sedan kan det arbetet variera huruvida nära barnet det arbetet sker. En rektor kanske vill och har möjligheten att följa arbetsprocessen med utagerande barn, medan en annan rektor kanske hanterar det arbetet på en annan nivå.

7.5 Specialpedagog

Att skicka in en ansökan om specialpedagog är enligt resultatet den sista utvägen i arbetet med utagerande barn. Det poängteras återigen att det är pedagogerna i verksamheten på golvet som gör det stora arbetet. Vad händer dock om de pedagoger känner att det är ett för stort lass att dra, att arbetet är för påtagligt och svårt? Kanske känner man ett behov av specialpedagogiskt stöd tidigare än i det absolut sista skedet i arbetet. Utifrån Antonovskys (2005) begrepp KASAM kan det handla om att rektorerna har en låg känsla av begriplighet när det kommer till vikten av specialpedagog. Istället vill rektorer trycka på vikten av pedagogernas arbete, men rektorerna kan även sakna begriplighet när det kommer till det tunga arbetet som sker på golvet i verksamheten med utagerande barn. Malmqvist (2015) yttrar till exempel att de funktioner som en specialpedagog kan ge är viktiga för de barn som har svårigheter i skolan. Även om kunskap och kompetens inom det specialpedagogiska

ämnet ingår i dagens förskolläraryt utbildning, är det inte alla som besitter den kompetensen som en specialpedagog har.

Samtidigt som specialpedagogen är den sista resursen så ville tre rektorer hävda att det är en process att ansöka om specialpedagog. De är inte längre ett samtal bort. Kollar vi dock på respondenter 10 och 8 samt specialpedagogen själv så kan de inte alls relatera till att det skulle vara en process att ansöka. De har nämligen redan specialpedagoger knutna till sitt område. En del områden finner specialpedagog på förvaltningsnivå, medan andra finner specialpedagogen redan i hallen på förskolan. Detta speglar det respondent 3 hävdar om att Malmö stad inte är en likvärdig stad. Kanske saknas det en känsla av meningsfullhet hos politiker att satsa på specialpedagogiskt stöd ute på alla förskolor (Antonovsky 2005). En del förskolor och områden har fler utagerande barn och barn i behov av stöd. Samtidigt har en del förskolor en egen specialpedagog och en del förskolor inte. Kanske borde man se över var i området de största behoven finns och placera specialpedagoger utifrån det. I slutändan handlar dock allt om tillgång. SCBs arbetskraftsbarometer (2022) uppger att det råder brist på specialpedagoger.

Cameron och Lindqvist (2013) förmedlar också i sin studie att specialpedagoger arbetar numera med uppdrag som rådgivare. De kommer in och stöttar, handleder och ger råd. Den stöttningen vill man ha nära barnen. En specialpedagog kan se barngrupper med andra ögon och eventuellt fånga upp mönster i barns beteende tidigt, innan det hinner utvecklas till att bli något större. Affektteorin poängterar också att brister i omgivningen såsom förmåga till affektintoning kan hänga samman med barn som har svårt att reglera egna upplevelser av affekt (Eresund & Wrangsjö 2008). En specialpedagog är en person som sitter på mycket kompetens och kan belysa vikten av ett bra och korrekt bemötande till pedagoger som kanske inte sitter på den kompetensen eller som i vissa fall är utbildade. Det är absolut pedagogerna i verksamheten som gör de stora underverken, men det finns en anledning till varför alla respondenter yttrar att de hade velat ha en specialpedagog nära sig och nära barnen. Specialpedagogen är viktig och har viktiga funktioner.

7.6 Rektorns önskemål

Fyra rektorer ville särskilt önska att ha en anställd specialpedagog i sitt förskoleområde. Det önskades en specialpedagog knuten till förskolorna och gärna samma specialpedagog istället för olika personer som tar tag i ärendet. Östlund (2016) skriver i tidigare forskning att det specialpedagogiska stödets organisering har förändrats. En del rektorer har varit med om dessa förändringar och en ville hävda att det var bättre förr. "Nära barnen" är ett uttryck som nämns. Resurser, pedagoger, specialpedagoger, kompetens, allt detta är önskvärt att finnas nära barnen.

Rektoreorna ser även kompetens som något viktigt, framför allt när det kommer till arbetet med just barn som går utanför normen. Det är grundläggande att ha en förståelse för dessa barn som är utåtagerande. Antonovskys (2005) tre delskalor: begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet är komponenter som spelar roll inom just kompetens. Kan vi förstå barnet, kan vi hantera uppstående situationer och utmaningar och känner vi att det är värt engagemang. Förstår vi varför barnet blir utåtagerande och har anpassat ett fungerande förhållningssätt så behöver man inte alltid känna den frustration som ibland uppstår när ett barn agerar utåt. Respondent 5 påpekar till exempel att den största utmaningen idag är att förändra barnsyn. Därför är just kompetens en oerhört viktig tillgång att satsa på.

Pengar diskuterades också som ett önskemål. För att få mer resurser så krävs det pengar helt enkelt. En rektor nämner till exempel att de är back i miljonbelopp när det kommer till förskolans budget. Det är inte ett fungerande eller hållbart system. Dock är det en politisk fråga och inget som går att ändra på till morgondagen. Det är återigen ett önsketänkande. Det positiva är att barn som är i behov av stöd har rätt att få det stödet enligt lag, oavsett budget. Skollagen blir på något sätt det enda skyddet för utagerande barn som behöver mer resurser. Tomkins affektteori utgår ifrån att man ska försöka uppleva mer av de positiva affekterna och mindre av de negativa (Tomkins 1962). Vad händer om en sådan faktor som pengar står i vägen för det?

Varför kan inte rektorer som bär på det yttersta ansvaret, vara fria att välja förskolans egna villkor? När det kommer till barngruppernas storlek så är det önskvärt att få vara i mindre grupper. Det är återigen något som "inte går" yttrar en rektor. Känner man att man inte kan påverka sin situation kan det leda till att känslan av meningsfullhet minskar (Antonovsky

2005). Det ökar risken för en negativ spiral och dessa utagerande barn behöver all positivitet de kan få.

Något som också är intressant med resultatet är att specialpedagogen och en rektor inte kunde uppge några särskilda önskemål i arbetet. Är det för att de inte vill belysa några brister eller är det för att de upplever att de redan har allt och att arbetet med utagerande barn fungerar perfekt. De kanske sällan möter utagerande barn på sina enheter i jämförelse med andra. Utifrån det teoretiska begreppet KASAM blir tolkningen att de har en hög känsla av hanterbarhet (Antonovsky 2005). De två respondenterna känner att de kan hantera arbetet med de förutsättningar de har och uttrycker då inga vidare önskemål. De hamnar alltså inte i en position som "olycksfågel" för att de har en hög nivå av KASAM och kan hantera mer negativa aspekter och situationer.

Dessa två respondenter är samtidigt några av de som har en nära tillgång till specialpedagog i sin verksamhet. En spontan tanke är att det ligger någon form av korrelation mellan det och avsaknaden av önskemål från respondenterna. Specialpedagogen understryker slutligen vikten av ett bra förhållningssätt. Har vi det, så har vi i princip allt vi behöver för att lyckas.

7.7 Sammanfattning

För att summera studiens resultat och analys i förhållande till de fyra forskningsfrågorna så uppges det att:

Lågaffektivt bemötande är ett förhållningssätt som alla respondenter känner till och gärna förespråkar när det kommer till bemötandet av utagerande barn. Barn med ett utagerande beteende kan ha svårigheter med affektreglering och affekt är även något som smittar. Det lågaffektiva förhållningssättet möjliggör att vi undviker att trappa upp barnets affekt som redan är hög hos utagerande barn. Det är även viktigt med tydlighet för att ge utagerande barn en högre känsla av begriplighet. Kompetenta pedagoger är också av vikt i bemötandet av utagerande barn. Rektorer kan välja att satsa på kompetensutveckling och utbildningar i förhållningssätt för att på så sätt arbeta förebyggande med barnen.

När det kommer till resurstillgångar så är det samma förutsättningar för alla barn oavsett diagnos eller inte. Man tar istället hänsyn till sammanhanget där problemet uppstår, inte enbart om där finns en diagnos. Det går att ansöka om tilläggsbelopp om barnet har en

diagnos, dock uppges det även att barn utan diagnos kan få detta. Ett utagerande barn utan diagnos kan därmed få tillgång till extra resurser i form av en pedagog, om behovet finns.

Rektorena har det yttersta ansvaret för förskoleverksamheten. De har även ansvar och skyldighet till att tillgodose det enskilda barnets behov. Rektorns ansvar i frågan om utagerande barn berör främst resurser, omfördelningar och hantering av budget. Arbetet kan variera, en del är med i de olika processerna och en del inte. Rektorns arbete är viktigt, vilket river upp frågan om det är rätt att de är så pass långt ifrån barnen i verksamheten.

Slutligen uppgav rektorena i studien att de ville ha anställda specialpedagoger i sitt förskoleområde. De såg även kompetens som något viktigt, framför allt när det kommer till arbetet med utagerande barn. Pengar och fri tillgång att kunna välja barngruppernas storlek var också särskilda önskemål som hade erbjudit stöd i arbetet.

8. Diskussion och slutsats

I detta avsnitt kommer analysen med resultatet att diskuteras och studiens slutsats framföras. Studiens syfte är att undersöka förskolans arbete med att stödja utagerande barn utifrån rektors perspektiv.

8.1 Slutdiskussion

Utagerande barn är inte något ovanligt. De finns på nästan alla förskolor och vi stöter säkerligen på dem någon gång i förskolans värld. Enligt forskning kan det vara upp till 15% av barn på förskolan som är utagerande (Henricsson 2006). Alla respondenter hade kännedom och/eller erfarenhet av dessa barn. Det är barn som beskrivs och upplevs som utmanande. De tar kraft och energi från pedagoger och andra barn. Bara det är anledningar till att arbeta kraftigt för att dessa utagerande barn ska lyckas, för att de ska bli förstådda och få stöd. Det krävs ett gediget arbete för att minska antalet utbrott och andra utagerande handlingar hos barn. Det är ett arbete som kräver samtliga förskolepersonal och förskolans ledning för att fungera.

Specialpedagogen poängterar vikten av ett bra förhållningssätt. Det är grunden till allt. Kanske är det därför som tidigare forskning har en så stor omfattning av just olika förhållningssätt och analyser av barns beteende. Även Tomkins affektteori tar upp att i kommunikationen mellan människor och barn så är affekter en ständigt pågående del (Sonnby-Borgström 2005). Affekt är något som smittar och vårt förhållningssätt kan påverka den affekten. Möter vi till exempel ett utagerande barn lågaffektivt så kan vi undvika att trappa upp barnets affekt och temperament i stunden (Westerlund 2017). I min studie och utforskande kring utagerande barn fann jag just forskning kring hur man ska hantera, bemöta och olika orsaker till beteendet. Jag kunde inte se något omnämnande av rektorer, hur de arbetar för att främja utvecklingen hos dessa barn. Pedagogerna är oerhört väsentliga i arbetet med utagerande barn, men rektorn är den som har ansvaret att se till så att arbetet görs korrekt, att säkerställa så att det finns kompetens nere på enheterna. Det är inte pedagogerna som tillsätter resurser, det är rektorns jobb och ansvar. Det är inte heller pedagogerna som tar beslut om vidareutbildning av personal. Även detta är rektorns ansvar. Rektorer i studien hade en positiv inställning och ett enormt förtroende för sina medarbetare. Samtidigt som positiviteten är bra tänker jag att den inte alltid speglar det som pedagogerna känner.

Ledningens avstånd till barnen tycks ha stor betydelse för hur mycket rektorer känner till om olika barns situationer.

De flesta av rektorerna tyckte att det var viktigt att vara med och vara engagerad. De nämnde barnkonferenser, möten, uppföljningar, handlingsplaner, specialpedagogisk kontakt etc. För dem var inte arbetet enbart knutet till att säkerställa ett korrekt arbete, omfördela, tillsätta resurser och hålla budget.

När det kommer till budget förvånar det att inte fler respondenter tar upp just avsaknaden av pengar. En rektor poängterar just att allt är pengar. Borde inte alla nämna pengar då? Även pengar när det kommer till tilläggsbelopp är något som ändå inte räcker för att kunna hålla budget. Att vara flera miljoner back i budget låter som ett stort problem. En rektor uttrycker just att detta är något som måste bli känt, det behövs mer pengar till förskolor helt enkelt. Samtidigt kan pengafrågan också ses i förhållande till de stora barngrupperna. Kanske är det så att bristen på pengar gör att vi måste ha fler barn i barngrupperna. Begränsningar i budget kan alltså vara ett hinder i att möta utagerande barn.

Specialpedagogen nämns som en väsentlig resurs. Kan vi inte hantera arbetet med det vi har i verksamheten så ansöker man om en specialpedagog för hjälp och handledning. Alla respondenter ser fördelen med att ha en specialpedagog nära sig och gärna knuten till enheterna. Detta visar på att specialpedagogen är en viktig tillgång och synnerligen i arbetet med utagerande barn som kan utmana verksamheten ordentligt. Även tidigare forskning tar upp vikten med specialpedagoger, deras funktioner kan vara avgörande för barn med skolsvårigheter eller som riskerar att få (Malmqvist 2015). Så varför finns inte de ute på enheterna? Varför har en del förskolor den tillgången till specialpedagoger i sitt område men en del inte? Eftersom barn med eller utan diagnos har samma rätt till stöd och resurser, så borde tillgången till specialpedagog vara likvärdig, oavsett område eller kommun.

8.2 Metoddiskussion

Mitt urval av intervjupersoner omfattar enbart rektorer och en specialpedagog. Alla rektorer arbetar på förskolor inom Malmö stad vilket gör att det inte går att göra jämförelser med en annan kommun. Fördelaktigt hade varit om specialpedagogen också arbetade inom kommunen för att på så sätt kunna se över hur de arbetar i just Malmö. Specialpedagogen kunde till exempel inte svara på sådant som har med Malmö kommun att göra. Enligt

specialpedagogens svar, är mitt antagande att deras ledning ser annorlunda ut jämfört med Malmö. De har till exempel specialpedagoger på plats i verksamheten. För att kunna göra en ordentlig jämförelse hade det istället varit fördelaktigt att intervjua rektorer från Landskrona eller specialpedagoger från Malmö..

Ett annat tillägg som hade varit intressant i undersökningen är att även intervjua övrig förskolepersonal i verksamheten, såsom förskollärare. Detta för att kunna dra en parallell till det som rektorerna säger och det förskollärare upplever. Rektorerna gav många bra svar, men jag blir efteråt mer nyfiken på vad pedagoger har att säga i respons till dessa svar. Känner pedagogerna att de har den kompetensen att bemöta utagerande barn? Får de det stöd de behöver och vill ha? Hur ser de på arbetet och att de anses vara den främsta resursen? Det är ju trots allt pedagogerna som arbetar med dessa barn på en daglig basis.

8.3 Vidare forskning

För att få en tydligare bild i arbetet med och runt omkring utagerande barn hade det varit intressant att få med perspektiv från alla omgivande personer till barnet. Alltså vårdnadshavare, förskollärare, rektor och specialpedagog. Det tas upp i resultatet att man bör bygga hela barnet runt, vilket gör att perspektiv från alla dessa människor är av vikt. Kanske att en observation hade gett oss en djupare insikt i arbetet. Till vidare forskning hade det också varit intressant att följa efterarbetet med samverkan mellan förskola och skola, för att undersöka hur det går för utagerande barn när de sedan tar det stora steget in i skolans värld.

Källförteckning

- Alvehus, J. 2019. *Skriva uppsats med kvalitativ metod - En handbok*. 2. uppl. Stockholm: Liber
- Anselmi, L; Piccinini, C.A.; Barros, F.C.; Lopes, R.S. 2004. Psychosocial determinants of behaviour problems in Brazilian preschool children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45: 779-788. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00271.x>
- Antonovsky, A. 2005. *Hälsans mysterium*. 2. uppl. Stockholm: Natur & Kultur
- Bask, M. 2014. Problem behaviour among Swedish adolescents. *International Journal of Social Welfare*, 24: 182-192. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12106>
- Cameron, D.L; Lindqvist, G. 2013. School district administrators' perspectives on the professional activities and influence of special educators in Norway and Sweden, *International Journal of Inclusive Education*, 18:7, 669-685, DOI:[10.1080/13603116.2013.803609](https://doi.org/10.1080/13603116.2013.803609)
- Eresund, P; Wrangsjö, B. 2008. *Att förstå, bemöta och behandla bråkiga barn*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Forkby, T; Axberg, U. 2015. *Barn som vi blir utmanade av: En kunskapsöversikt över aktuell forskning*. <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1194860/FULLTEXT01.pdf> (hämtad 2023-09-03)
- Henricsson, L. 2006. Warriors and Worriers. Development, Protective and Exacerbating Factors in Children with Behavior Problems. A Study Across the First Six Years of School. *Digital Comprehensive Summaries of Uppsala Dissertations from the Faculty of Social Sciences* 14. 130 pp. Uppsala. https://www.researchgate.net/publication/277833875_Warriors_and_Worriers_Development_Protective_and_Exacerbating_Factors_in_Children_with_Behavior_Problems_A_Study_Across_the_First_Six_Years_of_School (hämtad 2023-09-15)
- Läroplan för förskolan: Lpfö 18. 2018. Stockholm: Skolverket
- Magnússon, G; Göransson, K; Lindqvist, G. 2019. Contextualizing inclusive education in educational policy: the case of Sweden. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 5:2, 67-77, DOI: [10.1080/20020317.2019.1586512](https://doi.org/10.1080/20020317.2019.1586512)
- Malmqvist, J. 2015. Statliga perspektivskiften inom specialpedagogik. Exemplet: Speciallärare och/eller specialpedagoger. *Vägval i skolans historia* (1).

<https://undervisningshistoria.se/statliga-perspektivskiften-inom-specialpedagogik-exemplet-speciallarare-ocheller-specialpedagoger/> (hämtad 2023-09-21)

Olsson, B; Olsson, K. 2021. *Barn med utmanande beteende. Tidiga insatser i förskola och skola*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Rosenfield, S; Lennon, M; Raskin White, H. 2005. The Self and Mental Health: Self-salience and the Emergence of Internalizing and Externalizing Problems. *Journal of Health and Social Behavior*, 46(4), 323-340. <https://doi.org/10.1177/002214650504600402>

Schoen, S.F.; Nolen, J. 2004. Action Research: Decreasing Acting-Out Behavior and Increasing Learning. *TEACHING Exceptional Children*, 37(1), 26-29. <https://doi.org/10.1177/004005990403700103>

Socialstyrelsen. 2010. *Barn som utmanar. Barn med ADHD och andra beteendeproblem*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2010-3-6.pdf> (hämtad 2023-09-10)

Socialstyrelsen. 2022. *KASAM* <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/kasam/> (hämtad 2023-09-08)

Sonnby-Borgström, M. 2005. *Affekter; affektiv kommunikation och anknytningsmönster - ett bio-psyko-socialt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Statistiska Centralbyrån. 2022. *Arbetskraftsbarometern*. https://www.scb.se/contentassets/a12b37a263104dca9f9b1f69107f7b00/uf0505_2022a01_am78br2203.pdf (hämtad 2023-10-17)

Tomkins, S.S. 1962. *Affect, imagery, consciousness: Vol. 1. The positive affects*. New York: Springer

Vetenskapsrådet. 2017. *God forskningssed*. https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf (hämtad 2023-09-28)

Westerlund, J. 2017. *Barn av vår tid. Ett nytt sätt att förstå och bemöta barn med problemskapande beteende i skolan*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Östlund, D. 2016. Stöd till elever: en tillbakablick. *Skolverket* <https://hkr.diva-portal.org/smash/get/diva2:1052898/FULLTEXT01.pdf> (hämtad 2023-09-21)